

Teresa Miś

Katedra Polityki Gospodarczej
Uniwersytet Rzeszowski

Wykorzystanie wsparcia finansowego z funduszy UE przez gospodarstwa rolne w regionie rozdrobnionego rolnictwa

Wstęp

Analiza współczesnej polityki rolnej krajów UE wskazuje, że przeobrażenia rolnictwa rozdrobnionego mogą być realizowane z jednej strony na drodze wspierania koncentracji i rozwoju gospodarstw rolniczych, z drugiej zaś przez poszukiwanie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności rolniczej oraz możliwość korzystania ze środków finansowych dostępnych w ramach różnych programów unijnych.

Po przystąpieniu naszego kraju do UE warunki polskiej gospodarki żywnościowej uległy zasadniczej zmianie. Uzyskanie członkostwa spowodowało objęcie jej pełnym dorobkiem prawnym Wspólnoty, w tym także prawami i obowiązkami wynikającymi z przepisów WPR, polityki regionalnej i strukturalnej. Skutkami przystąpienia do UE były otwarcie rynku wewnętrznego oraz dostęp do rynku 400 mln konsumentów i wielokrotnie wyższych niż przed akcesją środków finansowych na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich. Gospodarka żywnościowa stała się beneficjentem integracji z UE [Ekonomiczne i społeczne... 2005].

Gospodarstwa rolne w Polsce mogą obecnie korzystać z wielu instrumentów wsparcia. Rodzi to potrzebę harmonizacji tych instrumentów dla zapewnienia wysokiej efektywności ich wykorzystania. Sprawą ważną staje się problem oceny funkcjonowania programów związanych z finansowaniem rozwoju wsi i rolnictwa. Główną metodą oceny jest metoda ilościowa, używana w Polsce do badania skuteczności programów, polegająca na kontroli osiągnięcia założonych wskaźników [Rosner 2007, s. 10].

Tylko gospodarstwa potrafiące konkurować odpowiednią ceną i jakością produktów będą zdolne do utrzymania się na unijnym rynku rolnym. W przyszłości obok sektora gospodarstw silnych ekonomicznie, zaspokajających większość popytu na produkty rolne, utrzymywać się będą gospodarstwa słabe, niskotowarowe, strukturalnie rozdrobnione [Baum, Wielicki 2007]. Również z badań in-

nych autorów [Józwiak, Mirkowska 2004; Woś, Zegar 2004; Raport europejskich ekspertów 2004] wynika, że w przyszłości charakterystyczna dla polskiego rolnictwa będzie dualna droga rozwoju. Polegać ona będzie na tym, że część gospodarstw przyjmie metody produkcji zapewniające głównie wysoką efektywność ekonomiczną, przy respektowaniu jedynie podstawowych wymogów ochrony środowiska, a pewna część gospodarstw wybierze metody bardziej przyjazne dla ekosystemu, zapewniające wykorzystanie posiadanych atutów środowiskowych i społeczno-kulturowych. Dlatego też ważną kwestią jest, aby gospodarstwa te w maksymalnym stopniu potrafiły wykorzystać możliwość ubiegania się o wsparcie finansowe ze środków UE.

Cel i metodyka badań

Po przystąpieniu Polski do UE kraj nasz mógł wykorzystywać środki na wspieranie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich z trzech źródeł: krajowych, przedakcesyjnych i programów unijnych dostępnych dla członków UE. Rolnicy polscy mogą korzystać z wielu instrumentów wsparcia. Stwarza to potrzebę czuwania nad właściwym wykorzystaniem tych środków, ponieważ wiele gospodarstw jest przeinwestowanych lub źle zainwestowanych. Ważną kwestią staje się problem oceny funkcjonowania programów związanych z finansowaniem rozwoju wsi i rolnictwa w latach 2002–2006.

W tym kontekście celem opracowania była próba oceny aktywności rolników w zakresie wykorzystania środków finansowych dostępnych w ramach funduszy UE w latach 2002–2006 w regionie o rozdrobnionej strukturze gospodarstw. Dokonano jej na podstawie analizy stanu realizacji programów przedakcesyjnych, w tym SAPARD oraz programów PROW i SPO. Zakres przestrzenny badań obejmuje teren trzech województw (małopolskiego, podkarpackiego oraz świętokrzyskiego) i podyktowany był chęcią ukazania badanej problematyki w regionie o dominacji drobnych, niskotowarowych i słabych ekonomicznie gospodarstw. Badania ankietowe przeprowadzono w pierwszym kwartale 2007 r., na próbie 856 rolników z terenu wspomnianych trzech województw¹. Chodziło w nich m.in. o poznanie opinii rolników w kwestii poszukiwania i korzystania z możliwości dofinansowania działalności w ramach różnych form wsparcia fi-

¹Badania przeprowadzono w ramach projektu badawczego pt. „Rola lokalnych instytucji w przekształcaniach rolnictwa o rozdrobnionej strukturze gospodarstw (po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej)”, finansowanego przez MNiSW w ramach grantu własnego nr N114 009 31/2320, realizowanego przez Zakład Polityki Gospodarczej i Agrobiznesu Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

nansowego ze środków UE. Dobór gospodarstw został przeprowadzony metodą losowania kwotowego, przy uwzględnieniu struktury agrarnej gospodarstw.

Ze względu na charakter struktury agrarnej, zasoby czynników wytwórczych w rolnictwie, poziom zatrudnienia oraz efektywność rolnictwa, a także uwzględniając układ geograficzny, można podzielić Polskę na 4 makroregiony rolnicze. Makroregion rolnictwa i obszarów wiejskich jest to zespół regionów wyróżniających się charakterem struktury agrarnej oraz stanem zaludnienia wsi od pozostałych regionów [Michna 2001]. Zróżnicowanie regionalne wsi i rolnictwa determinuje potrzebę stosowania pod wieloma względami innej polityki rolnej w stosunku do poszczególnych makroregionów. Dotyczy to zwłaszcza wsparcia finansowego z funduszy unijnych². Makroregion I – Małopolska i Pogórze – obejmuje województwa Polski południowo-wschodniej, tj. podkarpackie, małopolskie, świętokrzyskie i śląskie. Jest to makroregion przeludnionej wsi i rozdrobnionej struktury agrarnej rolnictwa. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego nie przekracza w tych województwach 5 ha użytków rolnych, a zaledwie 1,5% gospodarstw posiada powierzchnię powyżej 15 ha UR (podczas gdy średnio w kraju takich gospodarstw jest 10,1%).

Poza województwem śląskim ponad połowa populacji makroregionu to ludność wiejska. Rozdrobnieniu struktury obszarowej gospodarstw towarzyszy ich słabe powiązanie z rynkiem i niska towarowość (wysoki odsetek gospodarstw samozaopatrzeniowych). Tylko dla 23,1% rodzin rolniczych dochody z gospodarstwa są głównym lub jedynym źródłem utrzymania, a dla ponad 40% są nimi renty, emerytury oraz zasiłki socjalne. Przeludnienie agrarne i mała skala produkcji sprawiają, że dochody rolników są bardzo niskie [Kata, Miś 2005]. Dlatego też rolnictwo na obszarze województw podkarpackiego, małopolskiego i świętokrzyskiego, a tym samym w makroregionie I wymaga zewnętrznego wsparcia finansowego.

Wykorzystanie wsparcia finansowego z funduszy UE przez rolników w regionie rozdrobnionego rolnictwa

Poziom aktywności rolników w kwestii ubiegania się o środki finansowe UE uzależniony jest od wielu czynników tkwiących wewnątrz gospodarstw, zależnych od samych rolników oraz będących wypadkową sytuacji gospodarczej kraju. Do wewnętrznych czynników ograniczających zalicza się:

²Rozporządzenie Komisji (WE) nr 730/2004 z 19 kwietnia 2004 r. dostosowujące rozporządzenie (EWG) nr 1859/82, dotyczące wyboru gospodarstw rolnych przekazujących dane do określenia dochodów rolnych w następstwie przystąpienia Polski do UE.

- niski poziom wykształcenia rolników,
- niekorzystną sytuację ekonomiczną gospodarstw,
- słabe powiązanie gospodarstw z rynkiem,
- brak umiejętności właściwego wykorzystania informacji o programach pomocowych,
- słabe zainteresowanie uzyskaniem pomocy ze strony lokalnych instytucji doradczych.

Ankietowani rolnicy są dość aktywni w ubieganiu się o wsparcie unijne – 538 osób (co stanowi 62,9% ogółu badanych) deklarowało, że w latach 2002–2006 korzystało ze środków finansowych, dostępnych w ramach poszczególnych programów. Ponad 6% badanych ubiegało się o wsparcie w ramach programu SAPARD, blisko 87% ankietowanych rolników złożyło wnioski o dofinansowanie gospodarstw z działań dostępnych w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), w tym najwięcej osób ubiegało się o wsparcie gospodarstw niskotowarowych (tab. 1). Co siódmy badany starał się o środki finansowe dostępne w ramach SPO, w tym głównie na nowe inwestycje w gospodarstwach.

Tabela 1

Korzystanie ze środków finansowych UE przez badanych rolników w latach 2002–2006

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba	%
Programy przedakcesyjne (2002–2004)			
1	SAPARD	52	6,1
Działania realizowane w ramach PROW (2004–2006)			
1	Renty strukturalne	4	0,5
2	Wsparcie gospodarstw niskotowarowych	247	28,9
3	Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)	246	28,7
4	Wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt	185	21,6
5	Zalesianie gruntów rolnych	8	0,9
6	Dostosowanie gospodarstw do wymogów UE	51	6,0
7	Grupy producentów rolnych	–	–
Działania realizowane w ramach SPO (2004–2006)			
1	Inwestycje w gospodarstwach rolnych	64	7,5
2	Ułatwianie startu młodym rolnikom	30	3,5
3	Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia alternatywnych źródeł dochodów	16	1,9
4	Inne, w tym: rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej, poprawa przetwórstwa i marketingu produktów rolnych, zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego, gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi	9	1,1

Źródło: Badania ankietowe.

Dla dokonania całościowej analizy porównawczej aktywności rolników w pozyskiwaniu środków UE ustalono liczbę wniosków w podziale na makroregiony oraz wartości bezwzględne przeliczono na 1000 gospodarstw, a także obliczono wskaźnik absorpcji w ramach najważniejszych działań PROW i SPO (tab. 2 i 3). Obliczone parametry wskazują, że środki finansowe na wsparcie gospo-

Tabela 2

Stan realizacji PROW w ramach Działania 2. Wspieranie gospodarstw niskotowarowych w makroregionie I na tle innych makroregionów i kraju

Wyszczególnienie	Makroregiony				Polska
	I	II	III	IV	
Wnioski złożone i rozpatrywane	50 957	8 414	24 569	87 453	171 393
Zrealizowane płatności [tys. zł]	376 206,7	59 755,5	167 037,7	642 250,7	1 245
Liczba złożonych wniosków/1000 gospodarstw	88,1	47,1	82,1	20,5	250,6
Wskaźnik absorpcji I*	91,7	49,0	85,1	125,0	–
Wskaźnik II**	189,9	36,9	46,4	143,3	–

* udział makroregionu w liczbie wniosków ogółem/udział makroregionu w liczbie gospodarstw ogółem × 100%

** udział makroregionu w kwocie wniosków ogółem/udział makroregionu w powierzchni UR ogółem × 100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR z 18.09.2007 r.

Tabela 3

Stan realizacji SPO w ramach Działania 1.1. Inwestycje w gospodarstwach rolnych w makroregionie I na tle innych makroregionów i kraju

Wyszczególnienie	Makroregiony				Polska
	I	II	III	IV	
Liczba złożonych wniosków	6 742	4 714	12 822	18 307	42 585
Kwota zawartych umów [tys. zł]	304 222,5	288 783,1	782 636,2	935 918,0	2 311 559,9
Kwota zawartych umów na 1 wniosek [tys. zł/1wniosek]	45,1	61,3	61,0	51,1	54,3
Liczba złożonych wniosków/1000 gospodarstw	11,7	26,5	42,8	25,2	23,9
Wskaźnik absorpcji I*	48,8	111,0	179,7	105,5	–
Wskaźnik II**	83,0	96,2	117,3	112,5	–

* objaśnienia do tabeli: jak w tabeli 2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR z dn. 7.09. 2007 r.

darstw niskotowarowych w największym stopniu były absorbowane przez rolników z makroregionu IV (Mazowsze i Podlasie), czyli województw: lubelskiego, łódzkiego, mazowieckiego i podlaskiego, oraz analizowanego makroregionu I.

Makroregion IV jest zróżnicowany wewnętrznie, obok gospodarstw małych, samozaopatrzeniowych, istnieje liczna grupa ok. 300 tys. średnich gospodarstw rodzinnych, zdolnych do konkurencji z rolnictwem „starej” UE. Przeciętna powierzchnia gospodarstw wynosi tu 7,7 ha UR, a 10,5% przekracza areał 15 ha. Województwa makroregionu I są regionami rolnictwa rozdrobnionego, słabego ekonomicznie i niskotowarowego. Jeżeli chodzi o pozyskiwanie środków unijnych na nowe inwestycje w gospodarstwach w ramach SPO, to korzystnie przedstawia się makroregion III, obejmujący zachodnie i północne regiony kraju. Jest to obszar rolnictwa relatywnie wielkoobszarowego, gdzie przeciętny obszar użytków rolnych gospodarstw wynosi 21,3 ha, a zatem przekracza średnią w rolnictwie UE, liczoną dla UE-15 i wynoszącą 18,7 ha³. W makroregionie tym 21,2% gospodarstw posiada powierzchnię UR przekraczającą 15 ha. W stosunku do innych makroregionów najniższe jest tutaj zatrudnienie w rolnictwie (2-krotnie niższe od średniej krajowej). Celem pomocy finansowej dla rolnictwa tego makroregionu powinno być wykreowanie gospodarstw rolnych zdolnych do wygrywania konkurencji na unijnym rynku żywnościowym.

Przeprowadzane corocznie przez firmę PENTOR badania na temat wsi i rolnictwa w Polsce pokazują, że z roku na rok wzrasta popularność płatności bezpośrednich. Jest to instrument powszechnie znany i wskazywany przez prawie 3/4 badanych [Raport: Polska wieś... 2006]. Spośród badanych rolników z regionu rozdrobnionego rolnictwa 720 osób (ponad 84% badanych) ubiegało się o dopłaty bezpośrednie, z tym, że najwięcej osób w 2004 r., a tylko 10 rolników dołączyło do całej grupy w 2006 r. (tab. 4).

Tabela 4

Gospodarstwa ubiegające się o dopłaty bezpośrednie z uwzględnieniem roku rozpoczęcia ubiegania się o dopłaty i powierzchni gospodarstwa

Grupa gospodarstw*	2004		2005		2006		ogółem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
I	292	88,8	31	9,4	6	1,8	329	100,0
II	231	93,1	15	6,0	2	0,8	248	100,0
III	138	96,5	3	2,1	2	1,4	143	100,0
Ogółem	661	77,2	49	5,7	10	1,2	720	–

* I – gospodarstwa o powierzchni 1–4,99 ha, II – 5–9,99 ha, III – 10 ha i więcej
Źródło: Badania ankietowe.

³European Commission (Eurostat and Directorate General for Agriculture), FAO and UNSO, 2004.

Rolnicy potwierdzają również skuteczność płatności bezpośrednich, jeśli chodzi o poprawę dochodów rolniczych. Dlatego też zapytano badanych rolników, na co wydatkują środki finansowe uzyskane w ramach dopłat bezpośrednich (tab. 5). Blisko 70% badanych użytkowników gospodarstw środki pieniężne uzyskane z dopłat bezpośrednich przeznacza na bieżące potrzeby gospodarstwa: zakup paliwa, nawozów mineralnych, środków ochrony roślin itp.

Tabela 5

Wydatki środków pieniężnych z dopłat bezpośrednich (w %)

Wydatki na:	Grupy obszarowe gospodarstw*			Ogółem (N = 720)
	I	II	III	
1. Bieżące potrzeby (zakup nawozów, paliwa itp.)	69,4	66,3	68,2	68,1
2. Potrzeby rodziny (opłaty, wydatki konsumpcyjne)	17,5	10,4	7,8	13,1
3. Inwestycje (zakup maszyn, urządzeń, modernizacja budynków)	11,3	21,5	22,2	17,0
4. Inne	1,8	1,8	1,8	1,8
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

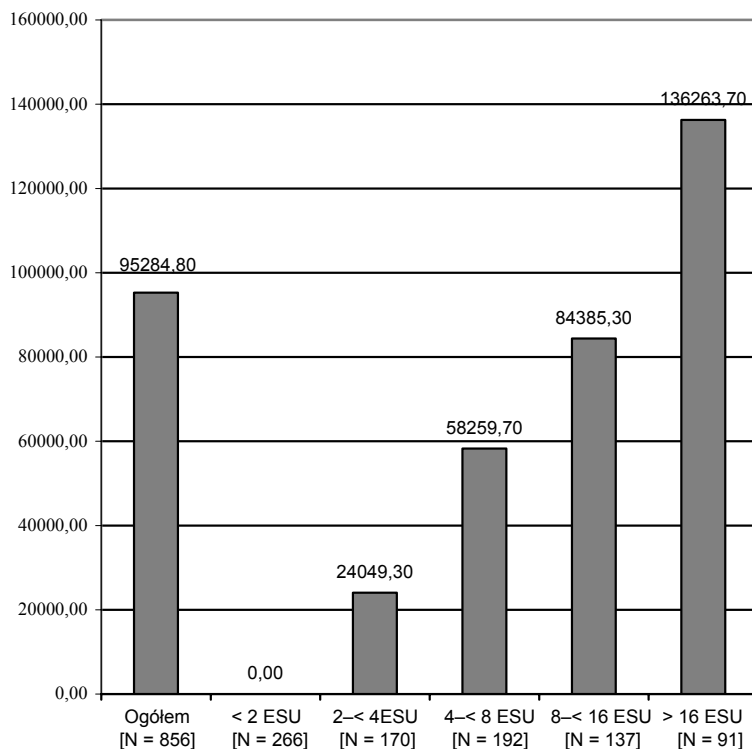
* I – gospodarstwa o powierzchni 1–4,99 ha, II – 5–9,99 ha, III – 10 ha i więcej

Źródło: Badania ankietowe.

Analizując wydatki rolników należy zauważyć, że na inwestycje w gospodarstwach najwięcej środków przeznacza się w gospodarstwach największych – o powierzchni 10 ha i większej.

Z badań Rosnera wynika, że gospodarstwa największe uzyskują najwięcej dopłat UE, ponieważ ich większa siła ekonomiczna, a tym samym dysponowanie większymi zasobami własnych środków finansowych pozwala im na ubieganie się o dofinansowanie gospodarstw w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego. Ponadto, pozyskane środki finansowe użytkownicy gospodarstw dużych obszarowo, o korzystniejszej wielkości ESU przeznaczają głównie na inwestycje [Rosner 2007]. Interesującym wydaje się fakt, jak kształtuje się pozyskiwanie środków finansowych na inwestycje w ramach programu SPO w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa w regionie rozdrobnionego rolnictwa, dlatego też badaną zbiorowość gospodarstw podzielono wg klas ekonomicznych (ESU)⁴ – wykres 1.

⁴Polski FADN. Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w polskim FADN w 2004 roku. IERiGŻ Warszawa, wrzesień 2006 r., s. 18.

Wykres 1

Średnie kwoty pieniężne pozyskane przez rolników na inwestycje w ramach programu SPO w regionie rozdrobnionego rolnictwa (w zł)

Źródło: Badania ankietowe.

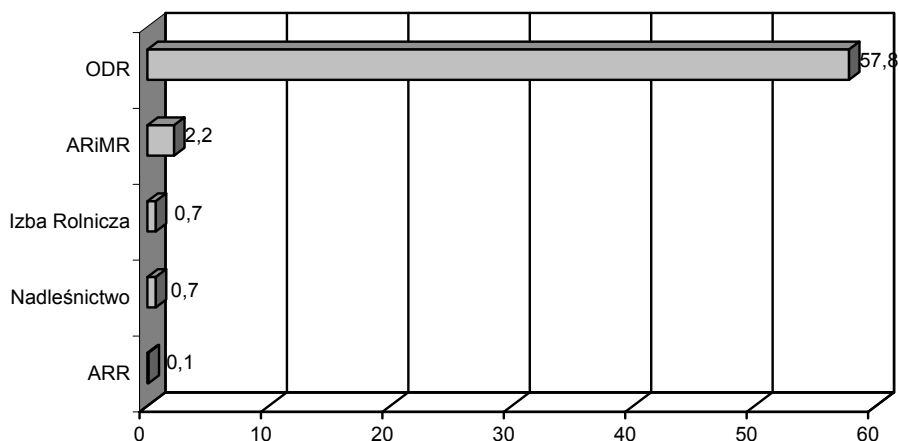
Analiza uzyskanych wyników badań wskazuje, że w regionie rozdrobnionego rolnictwa gospodarstwa o większej sile ekonomicznej pozyskują więcej środków finansowych na dalsze inwestycje. Jak wynika z opinii rolników, inwestycje te obejmują głównie zakup nowych maszyn rolniczych (m.in. ciągników, kombajnów itp.) oraz modernizację istniejących i budowę nowych budynków inwentarskich.

Wśród najważniejszych przyczyn nieotrzymania wsparcia finansowego z UE w opinii badanych rolników należy wymienić wyczerpanie się limitu środków w ramach danego działania oraz niespełnianie kryteriów wymaganych przy ubieganiu się o wsparcie UE, w tym głównie niekompletne dokumenty. Innymi powodami nieotrzymania pomocy unijnej były zbyt mała powierzchnia gospodarstwa oraz brak środków własnych.

Pomoc instytucjonalna w zakresie wykorzystania funduszy unijnych oraz plany na przyszłość w opinii rolników

Ogromne znaczenie instytucji w funkcjonowaniu oraz rozwoju gospodarki i społeczeństwa jest już w naukach ekonomicznych powszechnie akceptowane. Układ instytucjonalny jest zasadniczym elementem otoczenia rolnictwa, mającym istotny wpływ na funkcjonowanie i przeobrażenia tego sektora. Szczególnie znaczenie dla tych procesów mają instytucje lokalne, które przez bliski kontakt z rolnikami mogą skuteczniej wpływać na podejmowane przez nich decyzje. Przygotowanie lokalnych instytucji jest warunkiem uzyskania środków finansowych niezbędnych w procesie przekształceń rozdrobnionego rolnictwa.

Wielu rolników dostrzega, jak ważną rolę w transferze wiedzy, wdrażaniu nowych rozwiązań, a tym samym sięganiu po wsparcie unijne odgrywa udział w szkoleniach organizowanych przez różne instytucje oraz konieczność podnoszenia wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych. W przeprowadzonych badaniach zapytano rolników, czy przy ubieganiu się o środki finansowe UE korzystali z pomocy lokalnych instytucji. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 527 osób, co stanowi 61,6% ogółu badanych. Anketowani wskazywali głównie na pomoc ośrodków doradztwa rolniczego (wykres 2). Pomoc ta dotyczyła głównie świadczenia doradztwa

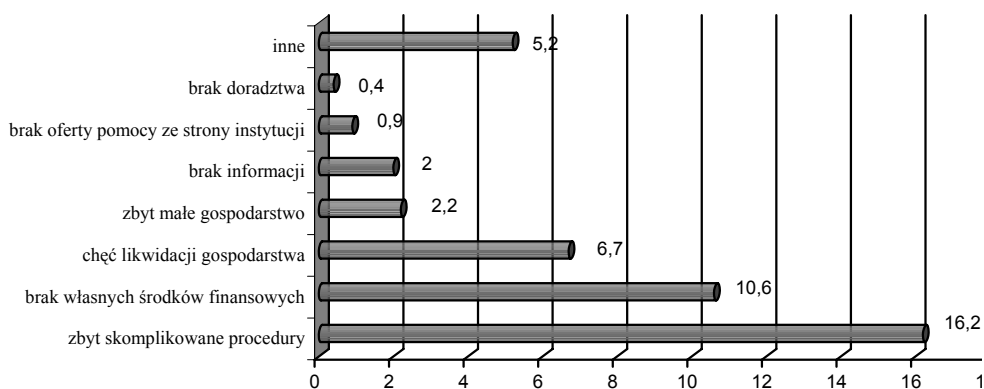
Wykres 2

Korzystanie przez rolników z pomocy instytucji przy ubieganiu się o fundusze UE (% wskazań)

Źródło: Badania ankietowe.

bezpośredniego, polegającego na wypełnianiu wniosków aplikacyjnych oraz planów (np. przy programach rolnośrodowiskowych) oraz biznesplanów. Dzięki doradztwu i szkoleniom organizowanym przez pracowników ośrodków doradztwa rolniczego w Boguchwale (Podkarpacie), Karniowicach (Małopolska) oraz Modliszewicach (Świętokrzyskie) rolnicy nie mieli problemów z wypełnianiem wniosków aplikacyjnych.

Analizując powody niekorzystania ze wsparcia finansowego UE w latach 2002–2006 można stwierdzić, że najważniejszymi w opinii rolników są zbyt skomplikowane procedury, związane ze składaniem wniosków i gromadzeniem właściwej dokumentacji, oraz brak własnych środków finansowych (wykres 3).

Wykres 3

Powody niekorzystania z dopłat UE w latach 2002–2006 (% wskazań)

Źródło: Badania ankietowe.

Jeśli chodzi o SPO, to największą barierą dla rolników w realizacji programu był brak własnych środków finansowych potrzebnych na sfinansowanie inwestycji. W programie i działaniach z nim związanych rolnik musiał zrealizować inwestycje z własnych środków, po czym otrzymywał częściowy zwrot poniesionych nakładów. Badani rolnicy nie narzekają na brak doradztwa i oferty ze strony instytucji. Szczególnie podkreślają aktywny udział ODR-ów, głównie ze względu na świadczenie przez nie większości usług nieodpłatnie.

Ważną kwestią wydaje się zbadanie, czy w kolejnych latach rolnicy będą chcieli korzystać z działań dostępnych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013. Z opinii badanych rolników wynika, że w najbliższej przyszłości zdecydowana większość (84,1% badanych) zamierza ubiegać się o wsparcie swojej działalności ze środków finansowych dostępnych w ramach PROW na lata 2007–2013. Analizując wypowiedzi badanych rolników z zakresu celu, na jaki będą przeznaczone pozyskane środki, należy stwierdzić, że generalnie respondenci (38,7% ogółu badanych) planują przeznaczyć je na nowe inwe-

stycje, w tym głównie związane z zakupem nowych maszyn, ziemi, modernizacją budynków. Ponadto badani rolnicy w przyszłości zamierzają środki UE przeznaczyć na rozwój działalności pozarolniczej oraz przestawienie gospodarstwa na ekologiczne. Przygotowanie rolników do nowego okresu programowania to obecnie jedno z najważniejszych wyzwań stojących przed lokalnymi instytucjami, szczególnie doradczymi. Co drugi bowiem badany deklaruje, że przy ubieganiu się o środki z UE w latach 2007–2013 skorzysta z usług świadczonych przez ODR.

Podsumowanie

Polskie rolnictwo stając się elementem sektora rolnego państw członkowskich UE uzyskało dostęp do wielu mechanizmów pomocowych wynikających z WPR. Działania te obejmują wsparcie bezpośrednie dochodów rolniczych (dotacje bezpośrednie), interwencję na rynku rolnym oraz programy rozwoju wsi (wsparcie gospodarstw niskotowarowych, inwestycje w gospodarstwach itp.). Dzięki doradztwu świadczonemu przez pracowników ODR, polegającemu na pomocy w sporządzeniu wniosków aplikacyjnych, rolnicy w warunkach rozdrobnionego rolnictwa nie mieli problemów przy ubieganiu się o środki finansowe UE.

Realizacja programów PROW i SPO w latach 2004–2006 jest niezwykle cennym doświadczeniem dla beneficjentów oraz instytucji. Pozostaje mieć nadzieję, że ze środków UE obszary rozdrobnionego rolnictwa będą umiały korzystać w przyszłości jeszcze bardziej efektywnie.

Literatura

- BAUM R., WIELICKI W.: *Prognoza przeobrażeń w rolnictwie do roku 2030 w kontekście zrównoważonego rozwoju*. *Wieś i Rolnictwo*, nr 1 (134), 2007 s. 19–32.
- Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu do Unii Europejskiej*. [w:] Program wieloletni. Synteza badań 2005 roku. Red. M. Wigier, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- JÓZWIAK W., MIRKOWSKA Z.: *Średnie, duże i bardzo duże gospodarstwa rolne w Niemczech, Austrii, Danii i Polsce w latach 1997–2001*. IERiGŻ, Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy, nr 499, Warszawa 2004.
- KATA R., MIŚ T.: *Regional differences of Poland's agriculture in aspect of its financing from the European Union Funds*. [w:] *New Members – New Challenges for the European Regional Development Policy*, Technical University of Košice, University of Economics in Bratislava, German Section of ERSA, Novy Smokovec 2005, s. 164–170.

- MICHNA W.: *Polityka rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich oraz jej regionalizacja*. Studia i Monografie, 104, IERiGŻ Warszawa 2001.
- Raport europejskich ekspertów: *Wizja polityki zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w rozszerzonej Europie*. *Więś i Rolnictwo*, nr 3 (124), 2004.
- Raport: *Polska wieś i rolnictwo 2006*. PENTOR.
- ROSNER A.: *Główne wyniki badań prowadzonych w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w 2006 roku*. *Więś i Rolnictwo*, nr 1 (134), 2007, s. 9–17.
- WOŚ A., ZEGAR J.: *Rolnictwo społecznie zrównoważone – w poszukiwaniu nowego modelu dla Polski*. *Więś i Rolnictwo*, nr 3 (124), 2004.

UTILIZATION OF FINANCIAL SUPPORT FROM EU FUNDS BY FARMS IN THE SMALL-FARM REGION

Abstract

The paper aims to assess the utilization of subsidies from EU funds by farmers in small-farm region conditions. The study shows that farmers were actively applying for financial support for their farm business activities within programmes implemented to the end of 2006. It provides evidence that farmers were swiftly reacting to emerging opportunities and did not hesitate to made investment decisions while availing themselves of the available EU funds. The paper argues that in the small-farm region, farms of higher economic strength, those having more economic leverage, were able to acquire more funds for investments, which could increase their competitiveness.